

are generalized. The sociological researches data that characterizes its leading attributes and tendencies and also peculiarities of person forming in term of life long education are represented.

Key words: life long education, alternative education, outside education, person forming, person forming factors.

УДК 316.7

В. І. Крячко, кандидат соціологічних наук

СТРУКТУРА СИГНІФІКАТИВНОГО ПОЛЯ ЕТНОРЕЛІГІЙНОГО ПРОСТОРУ В ЕТНОСОЦІОЛОГІЇ РЕЛІГІЇ

Здійснено спробу виявлення елементів структури сигніфікативного поля етно-релігійного простору. Проаналізовано низку сучасних наукових та інформаційних ресурсів, пов'язаних із соціологією релігії, етносоціологією та соціологією візуального символізму, а також експліковано деякі інструментативні можливості дослідження символічної системи етнорелігійного простору в рамках етносоціології релігії.

Ключові слова: *сигніфікативне поле, символ, система, етнорелігійний простір, етносоціологія, релігія, соціологія, етносоціологія релігії.*

Актуальність проблеми. Вивчення цієї проблематики пов'язане із дослідженням сигніфікативного (символьного, міченого та позначеного) поля етнорелігійного простору, зокрема в рамках етносоціології релігії. Навряд чи викликає сумніви той факт, що етнорелігійний простір частково предметнюється через сигніфікативне поле, елементи якого експлікуються через продукти культури, матеріальні об'єкти релігійних та етнічних просторів, а також через активності (діяльність) соціальних суб'єктів. У сучасному глобалізованому світі соціальні суб'єкти та етнорелігійні системи використовують символи у процесі інтраетнічної, інтрарелігійної, а також міжетнічної та міжрелігійної комунікації. Разом із тим у своїх візуальних виявах, що являють собою певним чином структурований текст (певний набір сигніфікацій), соціальний суб'єкт, релігійна, етнічна та етнорелігійна системи є достатньо типізованими та ідентифікабельними. Це і створює надзвичай-

но цікаву множину об'єктів для дослідження, зокрема і в рамках предмета етносоціології релігії як опціональної наукової дисципліни.

Соціальний суб'єкт (людина або соціальна група, етнорелігійна система) наповнює середовище різноплановими візуалізаціями (сигніфікаціями), що складають його візуальний профіль (візуальний експлікативний конструкт), тобто статичний образ, у якому соціальний суб'єкт постає перед своїм оточенням як самоорганізована, відносно автономна і структурно-профільована цілісність, яка може піддаватись ідентифікації, опису, аналізу та осмисленню.

Проблема взаємодії етнічностей і релігій у сигніфікативному ракурсі її дослідження є надзвичайно актуальною в епоху глобалізації, адже остання, за твердженням відомого польського соціолога та експерта у питаннях евалюації Лешека Корпоровіча, породжує самоорганізаційні антитенденції, що може бути джерелом міжетнічних та міжрелігійних конфліктів. Наслідки цієї взаємодії подекуди мають такий серйозний характер, що вимагають детального вивчення у рамках окремої дисципліни чи навіть науки. Тобто виникає необхідність соціоєвалюації міжетнічної та міжрелігійної взаємодії в соціальному просторі, а також опціональна потреба у новій галузі науки, яка б доповнила сучасні конструктивно-практичні методиками та технологіями дослідження етнорелігійного простору і яка б могла сконцентруватися саме на інтеракційному та сигніфікативному контекстах дослідження останнього. Такою специфікованою дисципліною могла б бути етносоціологія релігії як міждисциплінарна галузь соціології.

Отже, актуальність обраної теми статті впливає із *проблеми*, що склалася в даному напрямі досліджень, а саме: протиріччя між наявністю множини джерел, присвячених теоретичним засадам етносоціології та соціології релігії та малою представленістю цілісних теоретичних праць метатеоретичного рівня, присвячених аксіоматичним засадам, фундаційним ідеям та інструментативним технологіям візуальної аналітики (соціології візуального символізму) сигніфікативного поля етнорелігійного простору в рамках етносоціології релігії як опціональної наукової дисципліни.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Тематики дослідження даної статті стосуються концептуально-теоретичні праці дослідників сигніфікативного поля та етнорелігійного простору, вчених, які перебувають у наукових просторах соціології релігії, етносоціології та соціології, зокрема таких як: Ф. Барт (етнічні кордони), В. Вайс (етнорелігійні маркери), М. Вебер, Г. Гегель (релігія), Ф. Геккман, Д. Глейзер, Л. Гумільов, Л. Дробіжева (етносоціологія), А. Дугін (релігія, етносоціологія), Е. Дюркгейм, В. Євтух (етносоціологія, соціологія), Ф. Знанецький, О. Картунов (етнополітологія), А. Колодний (релігієзнавство), О. Конт, Н. Луман (соціологія систем),

С. Малешевич (соціологія етнічності), К. Маркс, М. Пірен (соціологія релігії), Ю. Романенко (соціологія візуального символізму), Е. Сміт (дослідження етнічності), Г. Спенсер (органіцизм), Л. Филипович (етнологія релігії), А. Хіслоп (етнорелігійні маркери), Р. Шермерхорн, С. Широкогоров (теорія етносу), К. Юнг (етносимволи) та ін. Феномен значення символів та сигніфікацій у життєдіяльності соціуму вивчався протягом багатьох століть у рамках різноманітних світоглядних парадигм: еволюційно-органічної (О. Конт, Г. Спенсер), соціал-дарвіністської (Л. Гумплович, А. Смолл, У. Самнер), позитивістської (символізм або соціальний реалізм Е. Дюркгейма), антипозитивістської (німецька соціологічна школа: Ф. Тьонніс, Г. Зіммель), об'єктивістської (загальна теорія дії Т. Парсонса, структурний функціоналізм Р. Мертона, теорії конфлікту Л. Козера, Р. Дарендорфа, Дж. Рекса, теорії обміну Дж. Гоманса, П. Блау), суб'єктивістської (символічний інтеракціонізм Дж. Міда, Г. Блюмера, Е. Гоффмана, феноменологія Е. Гуссерля, А. Шюца, П. Бергера і Т. Лукмана, Г. Гарфінкеля), символічний аналіз К. Юнга, візуальна аналітика Ю. Романенка, аналіз етнорелігійних символів та обрядів М. Сінгха, А. Хіслопа тощо.

Метою статті є експлікація особливостей структури сигніфікативного поля етнорелігійного простору, зокрема у рамках етносоціології релігії як опціональної галузі соціологічного знання.

Виклад основного матеріалу. Теза про те, що етнорелігійний простір частково опередметнюється через сигніфікативне поле, є базовою для подальшого концептовиведення можливостей його дослідження в рамках етносоціології релігії як опціональної наукової соціологічної дисципліни. Тому для досягнення мети даної статті спочатку доцільно експлікувати зміст основних тезовмісних понять, а потім перейти до окремих штрихів концептуалізації етносоціології релігії, у рамках якої один із основних акцентів може бути поставлений на дослідження цих понять у контексті вивчення міжрелігійної, міжетнічної та міжетнорелігійної взаємодії соціальних суб'єктів у соціальному просторі.

У працях вітчизняних учених (наприклад, В. Циби, Ю. Романенка та ін.) експлікується той факт, що соціальні суб'єкти (індивіди, спільноти, етнічні та релігійні системи) етнорелігійного простору (простору взаємодії між різними релігійними просторами та етнічностями) у процесі своєї діяльності (активностей) у соціальному просторі продукують сигніфікативне поле символічних та семіотичних кодів, з яких вибудовуються структури сигніфікативного профілю окремого етнорелігійного поля з конкретними візуалізаційними експлікаціями у формі різних символів, позначників та маркерів. Значення ж та асоціативні взаємозв'язки символів пов'язані з різними ідентичностями, особливості яких виявляються при вивченні їх у рамках бага-

тьох наук, зокрема релігієзнавства, соціології релігії, етносоціології, етнології релігії, соціології візуального символізму, візуальної аналітики тощо.

У свою чергу, сигніфікативне поле (як смислово-символьна структура) етнорелігійного простору складається із символів, які являють собою медіаторів, що розташовуються між безсвідомими і надсвідомими змістами; вони є частковою репрезентацією безсвідомого суб'єкта у відповідних значеннях і разом із цим частиною надсвідомого, що пов'язано з аксіологічно-регуляторними складовими виявлення суб'єктності (ідеалами, світоглядом, ціннісними орієнтаціями тощо). Отже, у символах, що використовуються у різних візуалізаціях, соціальний суб'єкт заявляє про те, чим він є і чим би міг стати (до чого прагне на ідеально-імагінальному рівні), він водночас відверто виражає себе і симулює те, що могло б стати реальністю [13, с. 9].

Відтак іманентні та симулятивні властивості символів сигніфікативного поля етнорелігійного простору опредметнюються в об'єктах духовної та матеріальної культури (візуалізаціях як ідентифікативних маркерах) різних спільнот як соціальних суб'єктів. Тобто сигніфікативний профіль етнорелігійного простору знаходить своє опосередковане опредметнення у функціонально-поведінкових проявах (активностях) та візуальному символізмі культурного оточення різних соціальних суб'єктів [13, с. 12]. Це створює можливість для дослідження та ідентифікації символів (сигніфікантів ідентичності у візуалізаціях) як елементів структури сигніфікативного поля етнорелігійного простору в рамках, зокрема, візуальної аналітики як соціологічної метатеорії.

Під ідентифікацією (від лат. *identificare* — ототожнювати) (ототожнення, прирівнювання, уподібнення, розпізнавання) ми пропонуємо розуміти процес розпізнавання соціальним суб'єктом іншої системи або об'єкта (людини, предмета, процесу тощо). Ідентифікація є процедурою впізнання на основі зіставлення з еталонною типізацією, тобто процесом, у якому суб'єкт візуального спостереження на основі зіставлення емпіричних даних поточного візуального спостереження з еталонними типізаціями констатує відповідність/невідповідність візуально спостережуваних проявів зазначених вище ознак цим еталонним типізаціям [13, с. 18]. Таким чином, ідентифікація в етнорелігійному ракурсі — це технологія ототожнення етнічних символів із релігійними символами для виявлення етнічного в релігії і релігійного в етнічному за допомогою конкретних інструментів соціоєвалюації етнорелігійного простору, конструювання яких можна здійснювати також і в рамках етносоціології релігії як опціональної галузі соціології. Тому за допомогою ідентифікації символів як однієї із технологій соціоєвалюації етнорелігійного простору можна, як ми вважаємо, визначити міру обетнічнення (етнізації) релігії та релігійності етнічності, що є надзвичайно акту-

альним в епоху сучасності, епоху існування трансетнічних та крос-релігійних спільнот, епоху етноглобалізаційних та екуменічних інтенцій, а також пов'язаних із цим активностей соціальних суб'єктів.

Ідентифікація виступає однією з базових технологій візуальної аналітики, яка, за твердженням Ю. Романенка, є мультидисциплінарною метатеорією та комплексом міждисциплінарних методів структурованого візуального спостереження та ідентифікації структурно-анатомічних, психофізіологічних, функціонально-психологічних, соціально-психологічних та соціокультурних ознак образів суб'єктів (індивідуальних або колективних) та створюваних цими суб'єктами візуалізацій акціональних проявів, продуктів матеріальної та духовної культури, означених (сигніфікованих) просторів і середовищ, що дозволяє вибудовувати прогностичні моделі їх імовірної взаємодії із середовищем [13, с. 18]. Зі змісту вищезазначеного визначення стає зрозумілим, що інструментарій візуальної аналітики як метатеорії, як ми вважаємо, може сприяти експлікації сигніфікативного поля етнорелігійного простору в рамках перманентного соціетального соціоаналізу (соціодіагностики, соціоєвалюації). Відповідно соціоєвалюація етнорелігійного простору (як технологія етносоціології релігії) може, як ми вважаємо, включати інструменти та технології візуальної аналітики в етнорелігійному ракурсі дослідження соціальних суб'єктів.

Отже, в епоху глобалізації внаслідок взаємодії різних етнічностей з різними релігіями виникає, на наш погляд, потреба у дослідженні за допомогою конкретних соціологічних ідентифікативних інструментів та технологій саме міри обетнічнення окремих релігій та впливу релігій на етнічності, тобто градування (шкалювання) міри тяжіння того чи іншого соціального суб'єкта до етногравітаційних та релігійно-гравітаційних центрів тих чи інших ідентичностей в етнорелігійному просторі функціонування соціуму. Адже «етнорелігійний суп», який пропонує нам глобалізація, може взагалі втопити у собі самоідентифікацію того чи іншого соціального суб'єкта із конкретною етнічною та релігійною ідентичністю у соціальному просторі. І тоді соціальний суб'єкт стане тотально невизначеним у своїй приналежності до конкретної релігії чи етнічності. Таке градування разом із соціоєвалюацією релігійної та етнічної гомогенності пропонуємо включити до предмета етносоціології релігії як опціональної наукової галузі соціології.

Ідентифікація сигніфікативного поля етнорелігійного простору в рамках етносоціології релігії не може відбуватись, на нашу думку, без застосування соціодіагностичних та соціоєвалюаційних технологій, які частково базуються на концептотеорії символічного інтеракціонізму — теоретично-методологічного напрямку в західній соціології та соціальній психології, що зосереджується на осмисленні та аналізі соціальних взаємодій, переважно в їх

символічному змісті. Тобто контент-аналіз (як соціодіагностична та соціо-еволюційна технологія) символічних та сигніфікативних аспектів взаємодії різних етнічностей із різними релігіями в етнорелігійному просторі може виступати одним із базових методів етносоціології релігії.

У рамках теорії символічного інтеракціонізму доцільно також навести визначення понять «символічна ідентичність» та «семіотична система» як одних із базових у контексті оперування ними при поясненні поняття «сигніфікативне поле» в етносоціології релігії. Символічна ідентичність (від грец. *simvulio* — знак) — ідентичність, що базується на знаках і кодах, переважно культурницького плану, за якими індивіда можна віднести до тієї чи іншої етнічної спільноти [7, с. 157]; семіотична система — сукупність символів та знаків, які використовуються представниками тієї чи іншої етнічної спільноти для визначення певного об'єкта або комунікації як усередині певної спільноти, так і за її межами [7, с. 285]. Ці поняття дають змогу глибше зрозуміти процеси взаємодії різних етнічностей з різними ідентичностями в сигніфікуючих практиках соціальних суб'єктів, а також експлікують елементи (ідентичність, символ, знак) структури сигніфікативного поля (профілю) етнорелігійного простору. У даному контексті доцільно також зазначити, що сигніфікуючі практики (від лат. *significatum* — значущий) — це способи та механізми, за допомогою яких здійснюється представлення ідентичності у довколишньому світі та визнання її людським довкіллям [7, с. 284]. Отже, символічна система, яка репрезентує конкретну ідентичність у сигніфікуючих практиках соціальних суб'єктів, є частиною структури сигніфікативного поля (профілю) етнорелігійного простору.

Далі сконцентруємось на деяких опціонантах формування етносоціології релігії як галузі соціологічного знання, адже саме в рамках цієї науки ми пропонуємо досліджувати сигніфікативний профіль етнорелігійних систем та суб'єктів. Під опціонантами концептуалізації будемо розуміти конкретні структуровані та системні теоретичні пропозиції-можливості для концептуалізації наукових конструктів (понять та систем понять), наприклад, як у даному випадку це концептуальні пропозиції для наукового конструкту (наукової системи) «етносоціологія релігії» як опціональної наукової дисципліни та галузі соціології. Етносоціологія релігії бачиться автором як міждисциплінарний науковий конструкт, який можна вивести, опираючись на наукові напрацювання у галузі етносоціології, соціології релігії, етнології релігії та соціології.

За твердженням В. Євтуха, етносоціологія (від грец. *ethnos* — народ; лат. *socius* — суспільний; грец. *logos* — наука) — це наука, яка досліджує параметри соціальної структури народів як етносів, значущі явища культури різних етносів, взаємозв'язок змін у культурі та суспільстві, зокрема

у мові, побуті, етнічних орієнтаціях, закономірності й особливості міжетнічних стосунків. У широкому розумінні терміна предмет етносоціології включає соціальні події, процеси, зв'язки, явища, які відбуваються в етнічно маркованому соціальному просторі. Етносоціологія є міждисциплінарною наукою, оскільки вона виникла на межі соціології та етнології (а якщо брати західну науку — на межі соціології та культурної антропології) [7, с. 136]. Структура дослідницького поля етносоціології містить також етнічність як етнокультурне та соціальне явище, що включає етнічну ідентифікацію та ідентичність, етнічне відродження, етнічну ментальність, етнічні стереотипи та етнічні автостереотипи, етнічну мову, етнічні маркери сучасних суспільств та процесів [7, с. 140].

Отже, як видно із визначення, частиною предметного поля етносоціології є етнічність як система смислово-символьних етносоціальних конструктів та маркерів, які експлікуються у соціальному просторі та життєдіяльності соціальних суб'єктів (як індивідів, так і соціальних спільнот). А оскільки в ідентичності одного етносоціального суб'єкта можуть бути присутні іманенти (внутрішньо притаманні властивості і якості) різних етнічностей і поле однієї етнічності може поширюватись на простір інших етнофорів, етносів, націй та релігій, то, на нашу думку, існує потреба в оцінці міри впливу етнічностей на релігії і, навпаки, релігій на етнічності.

Оцінкою соціетальних явищ у соціальному просторі займається евалюація — наука про системне дослідження соціальних змін, діяльність із супроводу наукових та соціальних програм, яка реалізується за допомогою прийнятих критеріїв, соціологічних інструментів та моделей оцінювання, з метою їх удосконалення, розвитку або кращого розуміння, завчасного виявлення дефектів програми і їх коригування, а також з метою контролю за розподілом коштів та нематеріальних ресурсів, виділених на реалізацію програми [12]. Екстраполюючи зміст поняття «евалюації» на дослідження сигніфікативного поля етнорелігійного простору в рамках етносоціології релігії, можна, як ми вважаємо, вивести таке концептоутворення, як етнорелігійна соціоевалюація — соціологічна система дослідження, інструментів оцінки та технологій науково-консультативного супроводу взаємодії релігійних просторів з етнічними просторами у соціальному просторі функціонування соціальних суб'єктів. Етнорелігійна соціоевалюація, таким чином, може стосуватись дослідження змін та явищ, вироблення моделей оцінки стану та алгоритмів вирішення проблем, які реалізуються у сучасному етнорелігійному просторі. Етнорелігійна соціоевалюація також може бути пов'язаною із визначенням етнорелігійних тенденцій та прогнозуванням опціональних конфліктогенних ситуацій, які можуть виникнути при взаємодії різних етнічностей та релігій.

Проаналізувавши певну частину наукових джерел, які стосуються соціології релігії та етнології релігії [5; 6; 11; 16; 17; 20; 23 та ін.], ми виявили існування певного наукового теоретико-методологічного дефіциту: в соціології релігії — перманентного врахування проблематики взаємодії релігії та етнічності, а в етнології релігії (яка часто асоціюється із дослідженнями етнорелігійності та етнорелігійного простору) — застосування соціологічного апарату в дослідженнях взаємодії етносу та релігії. Тому опціонально може виникнути потреба формування такої галузі соціологічних досліджень, як етносоціологія релігії, яка б могла інтегрувати та взаємопов'язати соціологічні, релігієзнавчі та етнологічні способи та технології наукового пізнання. Взаємодоповнювальні міждисциплінарні крос-дослідження у вищенаведених галузях наукового знання можуть, на нашу думку, спонукати до виокремлення окремої мультидисциплінарної дисципліни — етносоціології релігії — для дослідження інтеракції полів етнічності та релігії у соціальному просторі функціонування різних соціальних та етнорелігійних систем. І разом із тим соціологічні дослідження етнорелігійного простору соціуму можуть виступати опціонантами концептуалізації системи предмета етносоціології релігії.

Етносоціологія релігії — опціональна наука про соціальну взаємодію різних етнічностей із різними релігіями у соціальному просторі функціонування різних соціальних систем та суб'єктів. Це — інтегративна дисципліна, яка б могла поєднати досвід досліджень у сфері релігії та етнічності, відносно непоєднаних та певним чином антитезних, адже етнічність більше тяжіє до земного, а сфера релігії — до духовного (позаземного). Своєрідним інтегратором цих сфер може виступити соціологія як наука про соціум як соціальну систему, де взаємодіють та взаємовпливають поля етнічності та релігії. Соціологія стоїть у центрі та між релігією та етнічністю як наука про методи соціологічного осмислення цих соціальних явищ. Тому статус соціології в етносоціології релігії близький до метаінтегративного. Разом із тим соціологічні інструменти опціональних досліджень у галузі етносоціології релігії потребуватимуть певного доконструювання (оновлення) та новоконструювання внаслідок специфічності її опціонального об'єкта та предмета. Об'єктом етносоціології релігії може виступати етнорелігійний простір сучасності, а предметом — вивчення у соціологічному ракурсі особливостей когерації (взаємозв'язку як процесу) та взаємодії різних етносів як соціальних суб'єктів, етнічностей та релігій в етнорелігійному соціопросторі.

Спробуємо також навести деякі опціональні конституюнти структури проблемного поля та можливих подальших досліджень, пов'язаних із науковим простором етносоціології релігії: етнічність, релігія, етнос, соціальний

суб'єкт, етнорелігійний простір, етнорелігійні процеси, інфографіка різних релігій та етнічностей — корелятивні соціопросторові карти, релігійна статистика, метатериторіальні етнорелігійні спільноти, поліетнічність, полірелігійність (полірелігійність), етнічні релігії (релігії народів Африки, індуїзм, іудаїзм) та метаєтнічні (трансетнічні, надетнічні) релігії (християнство), міжконфесійний простір, ментальний профіль (які його складові (толерантність, наприклад) сприяють утворенню та розвитку на території тої чи іншої держави різних релігій та конфесій), міжконфесійна напруга, національна самосвідомість, ідентичність, етнорелігійна самоідентифікація, взаємодія між автохтонними та алохтонними релігіями та етнічностями у певному соціопросторі, діаспора та її етнорелігійний простір, географічний детермінізм, урбанізація, етнорелігійна соціоєвалюація, виявлення квазірелігій, виявлення етнорелігійних конфліктів, оцінка діяльності релігійних організацій, етнорелігійні символи та смисли, сигніфікативне поле етнорелігійного простору тощо.

Висновки. Розвиток етнорелігійних систем і відносин є перманентним, унаслідок чого продукуються нові форми взаємозв'язку та взаємодії етнічності та релігії, які частково опредметнюються у сигніфікативному полі етнорелігійного простору. Тому перспектива їх осмислення та прогнозування у соціологічному ракурсі може, на нашу думку, бути зреалізованою у рамках опціональної дисципліни — етносоціології релігії. Отже, етносоціологія релігії може бути контекстуальною наукою, де вивчення сигніфікативної взаємодії різних етнічних та релігійних полів є складовою частиною предмета її дослідження. Взаємодія соціальних суб'єктів в етнорелігійних просторах може спричинити міжкультурні, міжрелігійні та міжетнічні конфлікти. Тому ефективна етнорелігійна соціоєвалюація в рамках етносоціології релігії може сприяти попередженню цих конфліктів, а також формуванню конструктивних моделей співіснування у соціальному просторі різних релігій, народів (етносів) та етнічностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арбеніна В. Л. Етносоціологія : навч. посіб. / В. Л. Арбеніна. – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2007. – 316 с.
2. Біблія. Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату / [пер. Патріарха Філарета (Денисенка М. А.)]. – К. : Преса України, 2009. – 1416 с.
3. В Берліні забороняють святкувати Різдво [Електронний ресурс] // Інформ. сайт порталу «Milites Christi Imperatoris» «Католицький Оглядач», 05/09/2013. – Режим доступу: <http://catholicnews.org.ua/v-berlini-zaboronyayut-svyatkuvati-rizdvo>.

4. Дробижева Л. М. Этничность в современном обществе: новые подходы, старые мифы, социальные практики / Л. М. Дробижева // Вестн. Ин-та социологии. – 2010. – № 1 – С. 430–442.
5. Дугин А. Г. Этносоциология / А. Г. Дугин. – М. : Акад. проект : Фонд «Мир», 2011. – 639 с.
6. Филипович Л. Етнологія релігії як галузь релігієзнавства / // Укр. релігієзнавство. – 2009. – Спецвип. 1. – С. 120–125.
7. Євтух В. Б. Етнічність : енцикл. довід. / В. Б. Євтух. – К. : Фенікс, 2012. – 396 с.
8. Євтух В. Б. Етносоціологія : довідник / В. Б. Євтух. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – 205 с.
9. Картунов О. В. Вступ до етнополітології : наук.-навч. посіб. / О. В. Картунов. – К., 1999. – 300 с.
10. Крячко В. І. Соціодіагностичний ракурс української ментальності : монографія / В. І. Крячко. – К. : НВП «Інтерсервіс», 2012. – 248 с.
11. Пірен М. І. Соціологія релігії : підручник / М. І. Пірен. – К. : ДП «Видавничий дім “Персонал”», 2008. – 344 с.
12. Про нас [Електронний ресурс] // Центр евалюації науково-освітніх та соціальних програм. – Режим доступу: <http://evaluation.com.ua/pro-nas/>.
13. Романенко Ю. В. Механізми символічної інтеракції в комунікаціях, політиці, мистецтві: візуально-аналітичний та соціосимволічний аспекти / Ю. В. Романенко, Л. О. Скідін. – К. : Вид-во ДУІКТ, 2011. – 301 с.
14. Филипович Л. О. Етнологія релігії: традиція вітчизняного релігієзнавчого осмислення і теоретичне вирішення проблем співвідношення релігії та етносу : автореф. дис. ... д-ра філос. наук : спец. 09.00.11 «Релігієзнавство» / Филипович Людмила Олександрівна. – К., 2000. – 36 с.
15. Aspinall P. The Future of Ethnicity Classifications / Peter J. Aspinall // Journal of Ethnic and Migration Studies. – 2009. – Vol. 35, No. 9. – P. 1417–1435.
16. Biard A. The Religious Factor in the Reification of «Neo-Ethnic» Identities in Kyrgyzstan / Aurelie Biard // Nationalities Papers. – 2010. – Vol. 38, No. 3. – P. 323–335.
17. Campbell W. Religion, identity and ethnicity: the contribution of Paul the Apostle / William S. Campbell // Journal of Beliefs & Values. – 2008. – Vol. 29, No. 2. – P. 139–150.
18. Chong K. What It Means To Be Christian: The Role Of Religion In The Construction Of Ethnic Identity And Boundary Among Second-Generation Korean Americans / Kelly H. Chong // Sociology of Religion. – 1998. – Vol. 59:3. – P. 259–286.
19. Deal W. Discourses of Religious Space [Електронний ресурс] / William E. Deal. – Режим доступу: <http://www.cwru.edu/artsci/rign/deal/aar2003/discourse-space.htm>.
20. Malešević S. The Sociology of Ethnicity / Siniša Malešević. – London : SAGE Publications, 2004. – 208 p.
21. Marti G. Fluid Ethnicity and Ethnic Transcendence in Multiracial Churches / Gerardo Marti // Journal for the Scientific Study of Religion. – 2008. – No. 47 (1). – P. 11–16.

22. Religions [Електронний ресурс] // Central Intelligence Agency. – Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2122.html#198>.
23. Safran W. Language, Ethnicity and Religion: a Complex and Persistent Linkage / William Safran // Nations and Nationalism. – 2008. – No. 14 (1). – P. 171–190.
24. Wan E. A Review of the Literature on Ethnicity, National Identity and Related Missiological Studies [Електронний ресурс] / Enoch Wan, Mark Vanderwerf // GlobalMissiology.org «Featured Articles», 2009. – Режим доступу: http://www.globalmissiology.org/portugues/docs_pdf/featured/wan_literature_ethnicity_april_2009.pdf.

СТРУКТУРА СИГНИФИКАТИВНОГО ПОЛЯ ЭТНОРЕЛИГИОЗНОГО ПРОСТРАНСТВА В ЭТНОСОЦИОЛОГИИ РЕЛИГИИ

Крячко В. И.

Предпринята попытка выявления элементов структуры сигнификативного поля этнорелигиозного пространства. Проанализирован ряд современных научных и информационных ресурсов, связанных с социологией религии, этносоциологией и социологией визуального символизма, а также эксплицированы некоторые инструментальные возможности исследования символической системы этнорелигиозного пространства в рамках этносоциологии религии.

Ключевые слова: *сигнификативное поле, символ, система, этнорелигиозное пространство, этносоциология, религия, социология, этносоциология религии.*

THE STRUCTURE OF SIGNIFICATIVE FIELD OF THE ETHNORELIGIOUS SPACE IN THE ETHNOSOCIOLOGY OF RELIGION

Kryachko V. I.

The paper deals with an attempt to identify the elements of the structure of the significative field of the ethnoreligious space. A part of the modern scientific and information resources related to the sociology of religion, ethnosociology and the sociology of visual symbolism are analyzed, as well as some instrumentative opportunities of research of symbolic systems of the ethnoreligious space within the ethnosociology of religion are explicated.

Key words: *significative field, symbol, system, ethnoreligious space, ethnosociology, religion, sociology, ethnosociology of religion.*

